

УДК 331.552

МОНІТОРИНГ ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ У ВИПУСКНИКАХ ВНЗ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

АКСЬОНОВА І. В.*кандидат економічних наук***ГОЛУБЕНКО М. С.****Харків**

Вища освіта сьогодні є одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, запорукою майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як незалежної, економічно безпечної та розвинутої країни.

Тісна взаємодія ринку праці та ринку освітніх послуг в умовах сучасної трансформаційної економіки за-

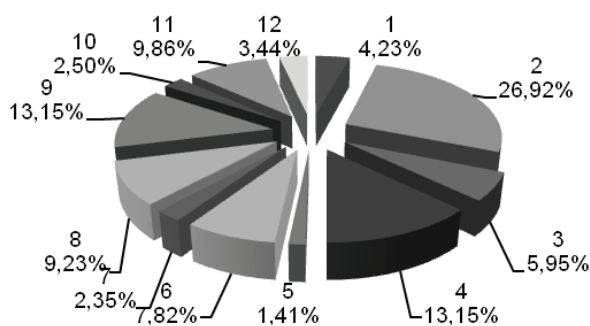
лишається важливим фактором змін і появи нових тенденцій в освітньому просторі, формування людського капіталу як основи ефективного соціально-економічного розвитку країни. Без взаємодії між вищими навчальними закладами (ВНЗ) та бізнес-структурами неможливо формування якісно нової робочої сили, покращення ситуації на ринку праці, забезпечення економіки кваліфікованими кадрами.

Проведений статистичний аналіз показників освіти показав, що станом на 1 січня 2011 року в Україні налічувалося 349 закладів вищої освіти III – IV рівня акредитації (університети, інститути, академії) на 45,779 млн осіб населення [5]. У той же час, актуальним є питання не стільки щодо кількості закладів освіти, скільки щодо

можливості ефективного їх функціонування та відповідності планам професійної підготовки випускників за європейськими та міжнародними стандартами.

На жаль, ринок освітніх послуг, який обслуговують, крім вищих навчальних закладів III – IV рівня акредитації, ще й 505 закладів I – II рівнів, не готовий повністю задовольнити попит роботодавців у потрібних кадрах та оперативно реагувати на зміни їхніх потреб [1]. Цей факт пояснюється тим, що функціонування ринку освітніх послуг в сучасних умовах є певною мірою автономним. У результаті значна кількість підприємств відчуває гостру потребу у кваліфікованих робітниках, наприклад, за виробничими професіями.

Найбільшу потребу в кадрах, як показано на *рис. 1*, традиційно має промисловий сектор економіки країни. За підсумками 2010 року доля підприємств промисловості у загальній потребі у кадрах становила 26,92%. Значне число вакансій надходить зі сфери торгівлі та державного управління – 13,15% [6].

1 – сільське господарство, мисливство та лісове господарство; 2 – промисловість; 3 – будівництво; 4 – торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів то предметів особистого вжитку; 5 – діяльність готелів та ресторанів; 6 – діяльність транспорту та зв'язку; 7 – фінансова діяльність; 8 – операції з нерухомими майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; 9 – державне управління; 10 – освіта; 11 – охорона здоров'я та соціальна допомога; 12 – інші види економічної діяльності.

Рис. 1. Потреба підприємств у працівниках за видами економічної діяльності

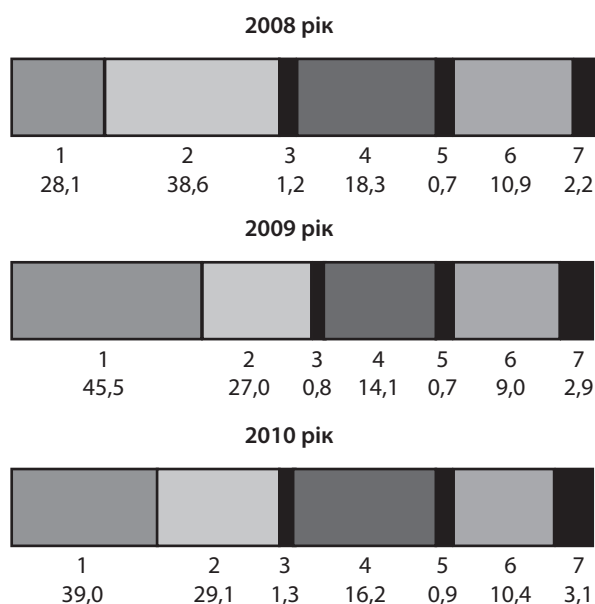
Загальний аналіз попиту на робочу силу показав, що найбільший попит спостерігається у м. Київ – 20,9 тис. осіб, або 32,7% від загального попиту по Україні в цілому, при цьому у даному регіоні найменше навантаження на одну вільну вакансію – 0,3 особи. Найменший попит на робочу силу на кінець 2010 р. спостерігався у Івано-Франківській області – 0,2 тис. осіб (0,313%), у Харківській області він склав 3,3 тис. осіб, або 5,164%. Найбільше навантаження на одне вільне робоче місце на цей же час спостерігалось у Черкаській області – 89 осіб при середньому по Україні – 9 осіб. У Харківській області цей показник дорівнює 10 осіб [2].

За даними регіональних служб зайнятості, сучасний ринок праці перенасичений фахівцями економічних, юридичних спеціальностей, вихователями дитячих садків і навчально-виховних закладів, філологами [3]. Згідно з даними Державного комітету статистики України, у 2010 р. з ВНЗ було випущено 94,132 тис. магістрів. Найпоширенішими виявилися спеціальності: «Економі-

ка і підприємництво» – 29,98% від загальної кількості; «Менеджмент» – 8,78%; «Право» – 8,42%; «Педагогічна освіта» – 6,83%. Разом вони складають більше половини усіх випускників-магістрів 2010 року [5].

Невідповідність потреби ринку праці у фахівцях з вищою освітою обсягам їх підготовки є досить істотною, оскільки зараз у системі вищої освіти орієнтуються передусім на необґрунтований попит молоді на певні модні спеціальності, а не на потреби економіки. Наслідком цього є зростання безробіття серед випускників вищих навчальних закладів, збільшення соціальної напруженості в суспільстві [4].

Якщо розглянути безробітне населення країни за причинами незайнятості (*рис. 2*), то стає зрозумілим, що неможливість знайти роботу для випускників ВНЗ I – IV рівня акредитації є третьою за поширеністю причиною безробіття. У 2010 р. кількість таких непрацевлаштованих громадян зросла на 14,89% у порівнянні з 2009 р.

1 – вивільнені з економічних причин; 2 – звільнені за власним бажанням; 3 – демобілізовані з військової строкової служби; 4 – непрацевлаштовані після закінчення загальноосвітніх і вищих навчальних закладів I – IV рівня акредитації; 5 – звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком, інвалідністю; 6 – звільнені у зв'язку із закінченням строку контракту; 7 – інші причини безробіття.

Рис. 2. Безробітне населення за причинами незайнятості у 2008 – 2010 рр.

Високий рівень безробіття молоді у віці 15 – 24 років пояснюється тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навиків і досвіду роботи.

У 2010 р. на обліку в службі зайнятості перебувало 55,817 тис. незайнятих випускників ВНЗ. З них протягом року працевлаштоване 15,424 тис. осіб, або 27,63%, а також 4,384 тис. пройшли профнавчання. У розрізі регіонів України найбільший відсоток працевлаштованих випускників ВНЗ спостерігався у Кіровоградській області – 38,6%; найменший – у м. Севастопіль – 18,8%.

За даними Держкомстату України, частка найманих працівників у віці 15 – 34 років складає 31,7% від

загальної їх кількості. Найбільше молодь зайнята у фінансовому секторі (56,4%) та у торгівлі (50,4%). Найменше ж вона залучена в освіті (23,8%) та сільському господарстві (24%). При цьому найбільша частка працівників з вищою освітою припадає на фінансову діяльність, державне управління та освіту – 66,7%; 62,5% та 53,2% відповідно [6].

Розглядаючи положення випускників ВНЗ, зокрема III – IV рівня акредитації, у розрізі регіонів, доцільно провести їх кластеризацію. Для цього були відібрані такі показники:

- ✦ число випускників на 10 000 осіб населення регіону;
- ✦ питома вага тих випускників ВНЗ, що по закінченні навчання отримали направлення на роботу;
- ✦ кількість випускників ВНЗ, зокрема III – IV рівня акредитації, які після закінчення навчання знаходяться на обліку Державної служби зайнятості (ДСЗ);
- ✦ навантаження на одну вакансію у регіоні.

За результатами кластерного аналізу можна буде визначити ті регіони (або групи регіонів), де випускникам ВНЗ простіше знайти роботу.

Для більш виразного результату досліджень та полегшення розуміння результатів кластеризації, сукупність регіонів України була розділена 4 кластери, інтерпретацію яких наведено в *табл. 1*.

Найтрудніше знайти роботу випускникам у регіонах з першого та четвертого кластерів, де спостерігається велика кількість тих, хто знаходиться на обліку в ДСЗ і мала кількість випускників, що мають направлення на роботу. Сильною стороною регіонів з першого кластера є невелике навантаження на вільні робочі місця, проте тут досить значна кількість випускників, що підсилює конкуренцію між ними у пошуках роботи. У регіонах з четвертого кластера, крім негативних вказаних показників, ще й велике навантаження на одну вакансію.

Специфікою регіонів другого кластера є те, що в даних регіонах випускається значна кількість фахівців, які стають на облік у ДСЗ, не дивлячись на мале навантаження на одне робоче місце. Це пояснюється тим, що регіони, які увійшли в другий кластер, спрямовані на добучу вугілля, а отже, більшість випускників, не відповідають тим професійним запитам, які потрібні в даних регіонах. Це ще раз підтверджує необхідність створення інтегрованих структур «вища школа – бізнес – структури» для задоволення потреб ринку у випускниках ВНЗ з певними професійними компетенціями.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що одним з найважливіших напрямів модернізації освіти є вдосконалення відносин між системою професійної освіти і ринком праці. Відсутність об'єктивної інформації про потреби ринку праці сприяє виникненню протиріч між професійними орієнтаціями молоді і потребами

Таблиця 1

Кластерні групи та їх характерні особливості

Кластер 1 N = 6 (24%)	Кластер 2 N = 3 (12%)	Кластер 3 N = 12 (48%)	Кластер 4 N = 4 (16%)
Запорізький Луганський Одеський Сумський Тернопільський Харківський	Дніпропетровський Донецький Львівський	АР Крим Волинський Житомирський Закарпатський Київський Кіровоградський Миколаївський Полтавський Рівненський Херсонський Чернівецький Чернігівський	Вінницький Івано-Франківський Хмельницький Черкаський
Велика кількість випускників – велика конкуренція між ними, мала питома вага тих, хто має направлення на роботу, невелике навантаження на одну вакансію	Багато випускників на обліку ДСЗ, мале навантаження на вакансію, велика кількість випускників на 10 000 населення	Низька конкуренція між випускниками, велика частка випускників має направлення на роботу, мало випускників стоять на обліку ДСЗ	Найбільше навантаження на вільні робочі місця, значна кількість випускників на обліку ДСЗ, незначна частка випускників мають направлення на роботу

Кластерний аналіз показав, що найкраща ситуація для працевлаштування випускників ВНЗ спостерігається у регіонах з третього кластера, оскільки в них найменше число випускників зареєстровано у ДСЗ та найбільша питома вага випускників, що мають направлення на роботу. У той же час, така ситуація може пояснюватися тим, що в регіонах з даного кластера найменша кількість випускників ВНЗ, а, отже між ними існує невелика конкуренція щодо працевлаштування.

підприємств, організацій і фірм в робочій силі. Отже, прийняття оперативних і якісних управлінських рішень, пов'язаних з підвищенням якості підготовки фахівців, задоволенням їх потреб в розвитку і потреб суспільства, неможливо без відстеження динамічних соціально-економічних процесів і явищ, що відбуваються в країні. Ця обставина вимагає стабільного надходження оперативної інформації, її перетворення в зручні для аналізу форми, що вимагає створення єдиної, чітко налагодже-

ної системи моніторингу. Формування системи моніторингу професійних компетенцій випускників ВНЗ є перспективами подальших розробок в даному напрямку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Інформ.-аналіт. матеріали підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України 21 березня 2008 року.– 103 с.

2. Економічна активність населення України 2010: стат. зб. / Держ. служба статистики України.– К.: Август Трейд, 2011.– 208 с.

3. **Короденко М.** Що чекає вищу освіту? // Сучасна освіта.– 2009.– № 6(59).– С. 12 – 14.

4. Мониторинг студентов и выпускников вуза как инструмент системы управления востребованностью молодых специалистов на рынке труда / Под ред. М. А. Боровской.– Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008.– 336 с.

5. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року. Статистичний бюлетень.– К., 2011.– 213 с.

6. Праця України у 2010 році : стат. зб. / Держ. служба статистики України.– К. : Август Трейд, 2011.– 326 с.